

CRNOGORSKO PRAVOSUĐE JOŠ NE REAGUJE NA RATNE ZLOČINE

Autorka: Maja Boričić

Veo ćutanja oko napada na Dubrovnik

SDT pola godine neće da odgovori da li će tražiti dokaze, koji se odnose na crnogorske državljane, u postupku koje je hrvatsko tužilaštvo pokrenulo prije 15 godina protiv 10 bivših oficira JNA

“Najteže mi je bilo kada sam u jednoj kući vidio sakrivene igračke iza bojlera... Neke ljude su zakopavali tako plitko, da su im ruke izlazile, kad bi počela padati kiša...”

Ovo je dio potresnog svjedočenja jednog od bivših rezervista Jugoslovenske narodne armije (JNA) **Marjana Šantića**, na skupu koji je 2022. godine organizovala Akcija za ljudska prava (HRA), a koji je, pod prijetnjom da će mu pobiti porodicu, otišao te 1991. na dubrovačko ratište.

On je samo jedan od mnogih koji su tada, milom ili silom, krenuli iz Crne Gore u napad na Dubrovnik, koji je počeo prvog oktobra 1991. Rat se odvijao od Prevlake i Konavala do šire regije Dubrovnika. Vojnim formacijama JNA komandovao je sada pokojni general Pavle Strugar, kasnije osuđen u Hagu. Opsada

Dubrovnik trajala je do 26. maja 1992. godine. Poginulo je 116 civila, 194 hrvatska branitelja i 165 pripadnika JNA iz Crne Gore.

Crnogorsko pravosuđe i dalje ne reaguje na ova ratna dešavanja s početka devedesetih.

Koliko je Crna Gora i dalje nespremna da se suoči sa prošlošću, dobro ilustruje i podatak da pola godine nijesmo mogli doći do podataka da li postoji mogućnost eventualnog ustupanja Crnoj Gori dokaza, koji se odnose na crnogorske državljane, u postupku koji je pokrenut prije 15 godina, protiv 10 bivših oficira JNA i da li tužilaštvo Crne Gore planira da traži te dokaze od Hrvatske. Specijalno državno tužilaštvo (SDT), koje je nadležno za ratne zločine, ignoriše naše zahtjeve za informacijama o ovom postupku. Ni nakon tri pokušaja, u maju, septembru i oktobru, da dođemo do podataka da li se naše tužilaštvo uopšte interesovalo za ovaj postupak, nijesmo dobili nikakav odgovor.

Tužilaštvo u Dubrovniku je još krajem 2009. pokrenulo postupak protiv 10 oficira bivše JNA **Jevrema Cokića, Branka Stankovića, Obrada Vičića, Radovana Komara, Vladimira Kovačevića, Milana Zeca, Zorana Gvozdrenovića** i sada pokojnih Milana Ružimovskog, Pavla Strugara i Miodraga Jokića, zbog krivičnih djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva i uništavanja kulturnih i istorijskih spomenika.

Za ova krivična djela može se izreći kazna do 20 godina zatvora, prema hrvatskim propisima.

Prema informacijama iz suda u Splitu, optuženi su da su dozvolili granatiranje naseljenih mjesta, ubijanje civila, zatvaranje, zlostavljanje i tjeranje civila u bijeg, rušenje civilnih, kulturnih, vjerskih i privrednih objekata, pljačkanje i paljenje.

Prema informacijama iz splitskog tužilaštva, Kovačeviću i Gvozdrenoviću se takođe stavlja na teret da su naredili artiljerijski, minobacački i granatni napad na područje Dubrovnik, jezgro Starog grada Dubrovnik, kao i na područje od Ponte Oštro do Trstenog gađajući Cavtat, Župu Dubrovačku, Zaton, Trsteno, Hotel Croatia, Hotel Belvedere, Hotel Plakir, Tirena i Minčeta.

Među optuženima dva Crnogorca

Među optuženima su dva Crnogorca Radovan Komar i Vladimir Kovačević tzv. Rambo. Iz suda u Splitu su nam potvrdili da su Kovačević i Komar rođeni u Nikšiću, te da su obojica nepoznatog boravišta.

Postupak je u oktobru 2011. preuzelo tužilaštvo u Splitu, koje je postalo nadležno za dubrovačko područje. Predmet je tek u maju 2022. dodijeljen u rad sutkinji Županijskog suda u Splitu **Ankici Boban**, a protiv okrivljenih su u septembru i oktobru 2022. godine raspisane nacionalne i međunarodne potjernice. Međutim, tu se stalo. Suđenje još ne počinje, jer sud ne može da locira okrivljene.

Iz suda u Splitu su nam saopštili da su više puta pokušavali da dođu do okrivljenih, putem međunarodne pravne pomoći, te da su uspjeli da dobiju podatke samo za Makedonca Milana Ružimovskog, koji je u međuvremenu preminuo, pa je postupak protiv njega obustavljen.

“U nastavku će biti preduzete i druge radnje kako bi se stvorili uslovi za određivanje rasprave pred Županijskim sudom u Splitu”, odgovoreno je iz tog suda.

Iz tog suda kažu da je i postupak protiv **Srbe Zdravkovića** spojen s ovim predmetom, takođe zbog optužbi za ratni zločin protiv civilnog stanovništva.

Prema podacima splitskog suda, on se tereti da je u oktobru 1991. kao major i zapovjednik trećeg motorizovanog bataljona pete motorizovane brigade bivše JNA, nakon zauzimanja i okupiranja Ćilipa, naredio uništavanje imovine, odnosno paljenje više od 90 kuća i drugih objekata u blizini.

Međutim, ni iz suda u Splitu nijesu pojasnili zašto ne ustupe crnogorskom tužilaštvu dokaze, koji se odnose na naše državljane, ili zašto im ne sude u odsustvu. Nepoznato je i da li su hrvatski nadležni organi imali bilo kakvu komunikaciju sa Crnom Gorom o ovom predmetu.

Njihovo izručenje Hrvatskoj svakako nije moguće, jer bilateralni Ugovor o izručenju između Crne Gore i Hrvatske ne dozvoljava izručenje sopstvenih državljana optuženih za ratne zločine.

Marković: Mijenjaćemo sporazume

U izvještaju Evropske komisije (EK) za 2024. se naglašava da Crna Gora mora nastaviti da unapređuje dosadašnje rezultate u domaćem procesuiranju ratnih zločina primjenom proaktivnog pristupa za efikasno istraživanje, gonjenje, suđenje i kažnjavanje ratnih zločina u skladu s međunarodnim pravom i standardima: *“Uključujući punu saradnju sa Međunarodnim rezidualnim mehanizmom za krivične sudove, i obezbeđivanje pristupa pravdi i reparacijama za žrtve”*.

Vrhovno državno tužilaštvo (VDT) je, u junu ove godine, usvojilo novu Strategiju za istraživanje ratnih zločina za period 2024-2027. Kako bi se obezbijedila djelotvorna implementacija, napominju iz EK, Crna Gora treba da unaprijedi proaktivno istraživanje i gonjenje ratnih zločina, u skladu s međunarodnim humanitarnim pravom.

U Strategiji se kao jedan od prioriteta ciljeva pominje revizija postojećih i potpisivanje novih sporazuma sa državama u regionu.

Portparolka Vrhovnog državnog tužilaštva **Marina Raković** navodi da je u toku revidiranje postojećeg Sporazuma o saradnji i gonjenju počilaca krivičnih djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida sa Državnim odvjetništvom Republike Hrvatske.

“Očekujemo da će biti zaključen u skorijem periodu”, rečeno nam je iz tužilaštva kojim rukovodi **Milorad Marković**, ne precizirajući na šta se te izmjene odnose.

VDT je nedavno zaključilo sporazum o saradnji sa tužilaštvom Bosne i Hercegovine, a najavljeni su slični sporazumi sa Srbijom i Hrvatskom, u oblasti podrške svjedocima, oštećenima i žrtvama, radi njihovog efikasnijeg učešća u krivičnom postupku za ratne zločine.

Ni iz VDT nijesmo dobili pojašnjenje zašto više od pola godine od SDT ne možemo dobiti nikakvu informaciju o postupku koji se vodi pred sudom u Splitu.

U izvještaju o primjeni Strategije za istraživanje ratnih zločina državnog tužilaštva Crne Gore od 2021. do 2022, koji je izradila HRA, podsjeća se da je 6. decembra 1991. godine protivpravno granatiran Stari grad, pod zaštitom UNESCO-a, da su oštećene mnoge zgrade, i da je spaljena biblioteka Međunarodnog univerzitetskog centra sa oko 20.000 naslova: *"Stari grad je bio izložen artiljerijskom napadu duže od deset i po časova i tom prilikom je živote izgubilo 19 osoba, dok je njih 60 ranjeno"*.

Oni ističu da osim granatiranja Dubrovnika iz decembra 1991. haško tužilaštvo nije istraživalo druge zločine izvršene od strane pripadnika JNA, tokom šest mjeseci osvajanja šireg dubrovačkog područja:

"U tom periodu 116 civila je stradalo, poginulo je 194 hrvatskih boraca i 165 pripadnika JNA iz Crne Gore, 443 osobe su zatočene u logorima Morinj (Crna Gora) i Bileća (BiH) u nečovječnim uslovima, prognano je 33.000 ljudi, uništen 2071 stambeni objekat i sistematski su opljačkana privatna i javna dobra. Grad Dubrovnik je 138 dana bio bez struje i vode, u pomorskoj i vazdušnoj blokadi". Ovi podaci, naglašavaju, ukazuju na izvršenje brojnih ratnih zločina, ali SDT za sedam godina primjene Strategije za njih nije utvrdilo nikakvu odgovornost crnogorskih državljana, niti je pokrenulo pitanje komandne odgovornosti civilnih vlasti.

SDT je ljetos pokrenulo istragu protiv bivšeg glavnog specijalnog tužioca **Milivoja Katnića**, koji se sumnjiči da je počinio ratni zločin protiv civilnog stanovništva na području Cavtata tokom 1992. godine.

"Okrivljenom se stavlja na teret da je, na području Hrvatske, Opština Konavli, Cavtat, kao oficir Jugoslovenske narodne armije (JNA), postupajući suprotno odredbama Ženevske konvencije, nečovječno postupao prema pojedinim civilima hrvatske nacionalnosti, tako što ih je napadao, mučio, tjelesno povrjeđivao, te vrijeđao ljudsko dostojanstvo i vršio nasilje nad mentalnim blagostanjem istih", saopšteno je tada iz SDT.

U Hagu osuđeni Strugar i Jokić

Crna Gora, izmjenama Zakonika o krivičnom postupku (ZKP), iz juna ove godine, može kao dokaze za vođenje postupaka ratnih zločina koristiti i one prikupljene u Hagu.

Međunarodni sud za ratne zločine u Hagu bavio se samo najtežim zločinima, dok za ostale zločine niko nije odgovarao.

Admiral Miodrag Jokić osuđen je u Hagu na sedam godina zatvora za učestvovanje u razaranju Dubrovnika, dok je general Pavle Strugar, kao njegov nadređeni, dobio sedam i po godina zatvora, zato što nije spriječio te napade.

U presudi Strugaru, iz januara 2005, piše, između ostalog, da je u oktobru 1991., pod izgovorom lažne vijesti da je „*30.000 ustaša spremno da napadne Boku Kotorsku*“, vojska JNA i crnogorska policija iz Crne Gore krenula u napad na područje Dubrovnika.

U toj presudi piše da nije dokazano da je Strugar, kao komandant Druge operativne grupe, naredio granatiranje Starog grada u Dubrovniku, ali da je bio dužan i mogao da ga spriječi. Jokić je priznao krivicu za napad i njegove posljedice i nagodio se sa tužilaštvom u Hagu.

Među dokazima u ovom postupku našla se i Direktiva za napad, prema kojoj je upravo general-potpukovnik Jevrem Cokić naredio napad na Dubrovnik.

On je potpisao tu Direktivu iz septembra 1991, a odobrio je general JNA **Blagoje Adžić**.

Za napad na Dubrovnik Haški tribunal je optužio i kapetana Vladimira Kovačevića tzv. Ramba, ali je odlukom Tribunala pušten zbog liječenja. Naknadno je pred Specijalnim sudom u Beogradu optužnica protiv njega odbačena 2007, zbog zdravstvenog stanja. Admiral JNA Milan Žec oslobođen je optužbi pred sudom u Hagu.

U Crnoj Gori do sad su kažnjena samo četvorica koja su učestvovala u zlostavljanju zarobljenika u logoru JNA u Morinju, dok pitanje komandne odgovornosti nikada nije ni pokrenuto.

Tokom rata u Dubrovniku, zarobljenici su mučeni u logorima u Morinju u Boki Kotorskoj i Bileći u Hercegovini. Najviše rezervista JNA, koji su učestvovali u napadu na Dubrovnik, bilo je s teritorije Crne Gore, a manje iz Bosne i Hercegovine.

U Crnoj Gori je za napad na Dubrovnik mobilisano oko 30.000 ljudi, kojima je, između ostalog, predstavljeno da će Hrvatska napasti Crnu Goru. Premijer Crne Gore je tada bio Milo Đukanović, a predsjednik Momir Bulatović. Oni su prije napada govorili da će Hrvatska napasti Boku Kotorsku, pozivajući u rat, a Đukanović je isticao i kako *“mrzi šah zbog šahovnice”*, simbola hrvatske zastave.

Tadašnji generalni sekretar Demokratske partije socijalista (DPS), a sada bjegunac od pravde Svetozar Marović nazvao je napad na Dubrovnik *“ratom za mir”*.

U crnogorskim udžbenicima za 4. razred gimnazije jedna rečenica govori o tome da je JNA napala Dubrovnik, dok riječi nema o tome ko je tu armiju stvarno činio, niti to nastavnici pominju.

Izgleda da ni crnogorskim, ni hrvatskim istražnim i sudskim organima, ali ni političarima, nije u interesu da se ovi postupci ikada započnu i završe. No, ratni zločini ne zastarijevaju, pa ostaje nada da će pravosuđa u regionu početi da saraduju i privesti krivce ovih nesrećnih dešavanja sa početka devedesetih pravdi, kako bi građani obje države mogli živjeti bez ovog teškog tereta prošlosti.

Bazdan: Užasi rata iznjedrili i četiri časna Crnogorca

“Što se tiče većine Crnogoraca koji su u to vrijeme bili oko Dubrovnika, svojim su ponašanjem poništili ono najbolje što se u crnogorskom kulturnom identitetu stoljećima njegovalo kroz čojstvo i junaštvo”, ocjenjuje hrvatski borac za ljudska prava **Zdravko Bazdan**. Izgleda, dodaje on, da su Crnogorci tada zaboravili što im je Vladika Rade poručio preko Vladike Danila: *„Kome zakon leži u topuzu, tragovi mu smrde nečovještvom”*...

No, i u tim užasima rata, ističe on, svjedočio je svijetlim primjerima - potpukovnik iz Bara **Gojko Đurašić**, pokojni rez. kapetan Milihoje Vukmanović, rezervni poručnik iz Bara **Milenko Nikočević**.

Pojašnjava da su sva trojica bila stacionirana u Mokošici, dijelu Dubrovnika.

*“Ovoj časnoj družini dodajem i dipl. ing. rezervnog poručnika iz Bara **Žarka Grkovića**, kojeg nažalost nisam upoznao, ali znam da je spasio tri ljudska života, tri hrvatska rezervista po cijenu da ‘od svojih’ zbog toga sam bude ubijen”,* navodi Bazdan.

“Ti armagedonski događaji iznjedrili su četiri časna Crnogorca. Oni po meni predstavljaju ponos crnogorskog naroda i - most bratstva koji ipak spaja tri naša napaćena naroda”, navodi Bazdan.

Bazdan je bio v. d. načelnika Civilne zaštite i voditelj sekcije za ljudska prava Odbora Crvenog krsta Rijeke dubrovačke, koji je za vrijeme rata u Mokošici osnovan na dan ulaska JNA, od strane nekolicine mještana tog naselja. U vrijeme napada na Dubrovnik, ovaj penzionisani profesor i mirovni aktivista, istakao se štiteći prava svih stanovnika na tada okupiranim područjima.